

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА**

ІВАНІЛОВ Олександр Вікторович

УДК: 321.1.001.37(043)

**ПРИНЦИП АЛЬТЕРНАТИВНОСТІ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА РОЗВИТОК
ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПОЛІТИЧНИХ СИСТЕМ**

23.00.01 – теорія та історія політичної науки

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук

Київ – 2009

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі політичних наук Інституту політології і права Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник –

доктор філософських наук, професор
Бех Володимир Павлович,
Національний педагогічний
університет імені М.П. Драгоманова,
перший проректор,
завідувач кафедри управління
та євроінтеграції.

Офіційні опоненти:

доктор політичних наук, доцент
Бідзюра Іван Павлович,
Міжрегіональна академія
управління персоналом,
директор Інституту соціальних наук
і самоврядування імені Г. Алієва;

кандидат політичних наук, доцент
Балабан Ростислав Валерійович,
Інститут політичних і етнонаціональних
досліджень імені І.Ф.Кураса,
старший науковий співробітник
відділу теоретичних
та прикладних проблем політології.

Захист відбудеться “29” травня 2009 року о 16.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.12 Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий “29” квітня 2009 року.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

М.А. Остапенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Проблема реформування політичної системи українського суспільства на початку XXI століття є пріоритетним напрямом діяльності як органів влади, так і громадсько-політичних об'єднань. Ключовим аспектом політичних реформ виступають процеси налагодження цивілізаційної взаємодії між державою та громадянським суспільством, створення ефективної моделі функціонування політичної влади з метою демократизації розвитку політичної системи, перехід до варіативних систем демократії, соціально-правової держави. Завдання досягнення стабільності, пошук механізмів адаптації політичної системи в умовах невизначеності, відображення та узгодження інтересів соціальних груп акцентують увагу на потребі пошуків ефективних засобів удосконалення загальної методології та конкретизації технологій прогнозування політичних процесів з урахуванням альтернативності розвитку систем. Одним із фундаментальних принципів такої модернізації виступає принцип альтернативності як невід'ємний чинник розвитку політичної системи. Створення інструментарію альтернативності є адекватним компонентом характеристики особливостей політичної сфери громадського життя і комплексною задачею розробки теоретико-методологічних та прикладних аспектів розвитку політичної науки.

Політична альтернатива – важливий показник спроможності суспільства сприймати зміни, інновації, гнучко реагувати на виклики часу. Ця категорія характеризується здатністю виступати гарантом політичної та соціальної стабільності. Вдале застосування принципу альтернативності – неодмінна умова успішної, плідної політичної діяльності, формування основних структур та духовних підвалин громадянського суспільства, утвердження людини як свідомого суб'єкту політики. Моделі політичних альтернатив у конкретному суспільстві залежать від здатності соціуму інтерпретувати їх цінності, зберігаючи при цьому предметну сутність та зміст, водночас не руйнуючи специфіку національної традиції і культури. Серед причин, які викликають стагнацію в українському суспільстві, науковці визначають наступні: неспроможність політичного керівництва вибрати оптимальний шлях розвитку політичної системи України, загальне відчуття, що населення не готове прийняти радикальні реформи, і значні його сегменти ще обтяжені схильністю до радянських цінностей та інститутів. Наявні також ознаки розколу між тими, хто готовий до реформ, і тими, хто протистоїть їм.

У той же час, сучасна політична наука й досі не вичерпала можливості комплексних досліджень особливостей та специфіки функціонування принципу альтернативності у процесі модернізації політичних систем.

Актуальність теми дослідження зумовлюється також необхідністю теоретичного аналізу процесів трансформації політичної системи України на ґрунті комплексної наукової методології. Це дозволить врахувати важливіші здобуття сучасної політичної науки та специфіку вітчизняних політичних реалій, сприятиме виробленню подальшої стратегії демократичної модернізації суспільства та її практичній реалізації в умовах соціокультурних реалій.

Теоретико-методологічні основи дослідження означеної проблематики закладено у працях західних (П. Абурден, Г. Алмонд, Р. Арон, Д. Белл, З. Бжезинський, Г. Кан, Дж. Несбіт, О. Тоффлер, Ф. Фукуяма, С. Хантінгтон та ін.), російських (В. Афанасьєв, В. Гельман, В. Лісічкін, А. Мельвіль, М. Моїсєєв, О. Панарін) та вітчизняних (В. Андрущенко, О. Бабкіна, М. Головатий, В. Кремень, В. Литвин, М. Михальченко та ін.) авторів. Останніми роками в Україні з'явилась низка серйозних наукових праць із різних аспектів проблем політичної модернізації та шляхів її реалізації. Серед них слід назвати роботи А. Гальчинського, В. Геєця, В. Горбатенка, І. Бідзюри, Л. Губерського, І. Варзаря, В. Князева, А. Коваленка, Ю. Левенця, М. Остапенко, Б. Ребкала, Ф. Рудича, Д. Табачника, С. Телешуна, В. Тертички, В. Ткаченка, А. Толстоухова, Ю. Шемшученка, П. Шляхтуна та інших. Вихідним матеріалом для теоретичних положень дисертації, спрямованих на інтеграцію проблеми трансформації політичних інститутів із сучасними проблемами глобалізації з урахуванням альтернативності розвитку, послуговували окремі положення досліджень Р. Балабана, В. Бебіка, В. Воронкової, Є. Головахи, Л. Нагорної, С. Наумкіної, Н. Нижник, О. Новакової, Ю. Римаренка, М. Чумаченка, М. Шаповаленко та ін.

Аналіз літератури з даної проблематики засвідчує, що поряд з високим рівнем її загального осмислення у західній і вітчизняній політичній науці не вичерпано можливості досліджень особливостей функціонування принципу альтернативності під час реформування політичної системи. Безперечні переваги принципу альтернативності – процедурна гнучкість, наочність, поєднання пошукового і нормативного способів застосування у даний час недостатньо повно використовуються експертами і технологами. У переважній частині статей та монографій увага акцентується на окремих методологічних і процедурних компонентах політичної альтернативності. При цьому втрачається комплексність та багатовимірність самого принципу. Таким чином, актуальність, недостатня розробленість проблеми обумовили вибір теми дисертаційного дослідження „Принцип альтернативності та його вплив на розвиток теорії і практики модернізації політичних систем”.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане в рамках науково-дослідної теми кафедри політичних наук Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова „Проблеми політичної модернізації і трансформації: світовий досвід і українські реалії”, науковий напрям „Дослідження гуманітарних наук”, що входить до Тематичного плану науково-дослідних робіт НПУ імені М.П.Драгоманова, який затверджений Вченою радою 22.12.2005 р., протокол №5. Тема дисертаційного дослідження затверджена Вченою радою Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова 31.01.2006 р., протокол № 6.

Мета дисертаційного дослідження полягає у системному аналізі сутності принципу альтернативності його ролі у модернізації політичних систем та механізму реалізації даного принципу у процесі трансформації сучасної політичної системи України.

Конкретизована мета зумовила формулювання та розв'язання наступних завдань дослідження:

- провести аналіз основних теоретико-методологічних підходів до вивчення альтернативності;
- визначити поняття принципу альтернативності, охарактеризувати методи і категоріальний апарат дослідження;
- обґрунтувати сутність, зміст та специфіку функціонування принципу альтернативності в політичній сфері;
- визначити та охарактеризувати форми прояву принципу альтернативності в процесі модернізації політичних систем;
- проаналізувати особливості реалізації принципу альтернативності у трансформації політичної системи України;
- розробити рекомендації для оптимального запровадження принципу альтернативності в процесі трансформації політичної системи України.

Об'єктом дослідження є альтернативність як елемент політичної теорії і практики розвитку політичних систем.

Предметом дослідження є принцип альтернативності та його роль у розвитку теорії і практики модернізації політичних систем і трансформації політичної системи України.

Методи дослідження. Основна мета і завдання дослідження обумовили і контури теоретико-методологічних засад дисертаційної роботи, в основі яких перебуває принцип методологічного плюралізму, який дозволив поєднати необхідні для дослідження принципи та методи різних галузей знань – філософії, соціології, історії, синергетики тощо. В теоретичну основу даної роботи покладені принципи діалектики. Зокрема, об'єктивності, єдності логічного та історичного, цілісності, політичного розвитку, загального зв'язку, причинності, які проявляють себе як єдність і боротьба протилежностей; взаємний перехід кількісних та якісних

змін, сутність і явище, зміст і форма, структура та елемент, ціле і частина, необхідність і випадковість, можливість і дійсність, причина і наслідок, одиничне, загальне і особливе. Крім цього, в дисертаційній роботі використані методологічні принципи, які визначають політологічні особливості дослідження принципу альтернативності у модернізації політичних систем. Зокрема, принципи історизму та соціального детермінізму. Позитивну методологічну функцію у дослідженні виконують принципи синергетики, а саме: принципи буття (гомеостатичність та ієрархічність) та принципи становлення (нелінійність, нестійкість, незамкненість, динамічна ієрархічність, спостережливність). Стрижневою методологічною основою дисертації є системний підхід, який дозволив розглянути суспільно-політичні процеси як цілісну систему, сприяв кореляції усіх використаних у роботі принципів, надав змогу здійснити структурно-функціональний аналіз предмету дослідження. Використано провідні принципи системного підходу: цілісність, ієрархічність побудови, структуризація, багатоманітність, інтеграція, формалізація. Основою дослідження стала цивілізаційна парадигма, у межах якої було досягнуто зміст трансформаційних процесів. Цим зумовлений історико-генетичний підхід до феноменів, що стали предметом аналізу. Такий підхід сприяв можливості усвідомлення специфіки дії принципу альтернативності у політичних системах та перспективи його подальшої еволюції.

З огляду на складність проблеми, були використані як загальнонаукові (аналіз, синтез, систематизація, класифікація), так і спеціальні методи політології, адекватні об'єкту та предмету пізнання. Важливе місце посідали методи моделювання, порівняльного аналізу та екстраполяції. Виходячи із предмета дослідження, були використані методи інституційного та сценарного аналізу, експертних оцінок, вибору альтернатив та політичного прогнозування в аспектах, що належать політичній науці. Відповідно до характеру обраної теми використовувався герменевтичний метод. Поєднання методологічних принципів, підходів та методів політичного пізнання різного характеру та рівня дозволило дослідити принцип альтернативності та його вплив на розвиток теорії і практики модернізації політичних систем.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація є першим системним дослідженням принципу альтернативності, його сутності, змісту, форм та ролі у процесах сучасних глобалізаційних трансформацій та розвитку політичних систем світу. Зокрема, зосереджена увага на висвітленні положень, які виносяться на захист:

– вперше у вітчизняній політичній науці розроблена цілісна концепція прояву принципу альтернативності як можливість розвитку політичного процесу та його складових за різними траєкторіями із врахуванням варіативних взаємозв'язків і

структурних відносин, що знаходиться у дискурсі методологічної презумпції глобального політичного прогнозування, моделювання та проектування, а також визначено зміст принципу альтернативності через сукупність трьох синтетичних самовідтворюваних процесів: невизначеності майбутнього, біфуркація, дискретності простору-часу; виділено функції принципу альтернативності, які інтегровано у дві групи: селективну (пошук та аналітичне обґрунтування тих варіантів політичного розвитку, які не можуть бути реалізованими; відмежування здійснених варіантів політики від уточнених; аналіз зв'язків між модернізацією конкретної політичної системи і міжнародним політичним розвитком) та прогнозно-проективну (оцінка можливих майбутніх змін, пов'язаних з проблемами світової зовнішньої політики; озброєння людства та політичних еліт новими знаннями, необхідними для побудови управлінських сценаріїв, політичної експертизи та розробки сприятливих альтернатив);

– вдосконалено рефлексію явища альтернативності, а саме: формалізована її ціннісно-сміслова природа, що відображається у забезпеченні морфологічно-функціональної цілісності та стабільності політичної системи через розвиток політичного процесу за варіативними траєкторіями та відокремленні здійснених варіантів політичного розвитку від нереалізованих; розкрито його сутність як розмежувальний (за характером біфуркаційний) момент, що відбувається за участю свідомості людини з якого започатковується якісно новий етап розвитку політичної системи;

– запропоновано розмаїття форм прояву принципу альтернативності у політичному житті, які подано у дисертації за декількома критеріями: за морфологічною досконалістю (сутнісна, функціональна, онтологічна, логічна, субстанціональна, номенологічна, суб'єктивована, об'єктивована, фізична), за траєкторією векторів розвитку у точці біфуркації (проста (пряма, висхідна, низхідна, діагональна), складна (крива, циклічна, спіралеподібна)), залежно від соціальних силових полів тригера (моноцентрична – поліцентрична, пошукова – нормативна), за соціокультурним підходом (форма програми, що задається культурною традицією (стереотипами та архетипами культури), форма моральної та естетичної реакції на крайнощі існуючої ситуації), за технологією побудови та типом прогнозною задачі („есе”, „аналітична форма”, „формалізована альтернатива”);

– дістав подальшого вивчення алгоритм розробки політичного курсу модернізації з урахуванням принципу альтернативності, що складається з наступних етапів: уявлення об'єкту як системи та характеристика прогнозного фону; розробка принципів оптимізації об'єкту та виявлення аналогій між досліджуваним явищем та схожими процесами; аналітична оцінка обмежень, які впливають на прийняття рішення та прогнозування можливих наслідків; виявлення та структурування адекватних альтернатив; комплексна оцінка альтернатив з визначенням можливих наслідків; вибір альтернатив на засадах вичерпної раціональності (йдеться про стиль визначення політики, який базується на науковій оцінці альтернативних дій і забезпечує максимальну соціальну користь); процедура проведення всебічного аналізу проблеми від точки біфуркації.

– поглиблено знання про особливості політичної системи України як перехідної та проаналізовано роль і значення принципу альтернативності у модернізації української держави. Зокрема, визначено співіснування варіативних ідеалів та стереотипів мислення в українському соціумі, аксіологічний дискурс, необхідність реалізації комплексного систематичного підходу до проблеми вибору та структурування альтернативних демократичних інститутів і відносин в Україні, запропоновано авторський підхід оцінювання впливу принципу альтернативності на трансформацію суспільно-політичних систем перехідного типу; виділено особливості дії даного принципу в політичній системі України; акцентовано необхідність вироблення інтегруючої ідеології, яка враховує альтернативність розвитку за різними схемами; та запропоновано ряд рекомендацій, щодо вирішення питань зазначеного проблемного поля.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані для подальших політологічних, соціально-філософських, соціологічних досліджень, у практичній діяльності державних установ та відомств, що займаються проблемами модернізації політичної системи, регулювання процесів державотворення тощо. Здійснений аналіз сприяє напрацюванню нових підходів у політології, поглиблює теоретичне розуміння проблем перехідного періоду, а також сприяє розробці та вдосконаленню навчальних програм з політології, суспільствознавства, філософії, історії, культурології, управлінні освітою, підготовці загальних нормативних і спеціальних курсів у вищих навчальних закладах, написанню підручників та навчальних посібників, довідникових видань з політологічних та інших дисциплін.

Апробація результатів дослідження здійснювалась на засіданнях кафедри політичних наук Інституту політології та права Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова та оприлюднювались на науково-практичних конференціях: Міжнародній науково-теоретичній конференції „Нова парадигма: Трансформація політичних систем на постсоціалістичному просторі” (Київ, 2006); Міжнародній науково-практичній конференції „Майбутнє Європейського Союзу та перспективи європейської інтеграції” (Київ, 2006); Всеукраїнській теоретичній та науково-практичній конференції з правознавства, політології та соціології „Трансформація політичної системи: соціальні перетворення та законодавчий процес” (Київ, 2007).

Публікації. Результати роботи викладено у 13 публікаціях, 6 з яких надруковано у наукових фахових виданнях з політології.

Структура і обсяг роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (351 позиція). Обсяг роботи – 210 сторінок, основна частина дисертації – 182 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **ВСТУПІ** обґрунтовується актуальність теми, сформульовано мету, об’єкт, предмет, завдання, методи дослідження, вихідні методологічні положення; зазначається наукова новизна та практична значущість; викладено форми апробації та впровадження одержаних теоретичних результатів.

У першому розділі **“ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИНЦИПУ АЛЬТЕРНАТИВНОСТІ В КОНТЕКСТІ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПОЛІТИЧНИХ СИСТЕМ”** подається аналіз гносеологічних, інструментальних та аксіологічних аспектів категорії “принцип альтернативності” та споріднених з ним понять: “політична система”, “модернізація політичної системи” „закон політології”, „біфуркаційний процес” та ін. Пріоритетна увага зосереджується на характеристиці варіативних підходів до вивчення принципу альтернативності у світовій політичній науці та класифікації основних методів, що виступають складовими аналізу принципу політичної альтернативності. Уточнюється сутність та зміст головного концепту роботи, що розкриває атрибутивні властивості і функціональні впливи принципу альтернативності на розвиток політичної системи. Акцентується, що альтернативність як принцип політологічного прогнозування та державного управління на сучасному етапі політичної модернізації в Україні є орієнтиром формування вітчизняної моделі аналізу суспільно-державного розвитку. Вихідним методологічним тезаурусом та теоретичним джерелом принципу альтернативності виступає закон єдності та боротьби суперечностей у

його морфологічних та функціональних проявах. У контексті дії означеного закону принцип альтернативності засвідчує, що у процесі розробки політичного прогнозу повинні бути передбачені та обґрунтовані всі вірогідні суперечливі напрями розвитку об'єкту, різні варіанти перетворення наявної можливості у дійсність. У дисертації наголошується, що принцип альтернативності пов'язаний з можливістю розвитку політичного життя та його окремих ланок за різними траєкторіями, за умов різних взаємозв'язків і структурних відносин. Необхідність побудови альтернатив, тобто визначення можливих шляхів розвитку політичних відносин виникає завжди у процесі переходу від імітації процесів, що склалися, і тенденцій до передбачення їх майбутнього. Відповідно до системи „принцип – закономірність – закон”, принцип альтернативності обумовлює функціонування наступних політологічних законів: закон залежності альтернативного прогнозу від його інформаційної бази; закон залежності вірогідності прогнозу від кількості прогнозних альтернатив; закон наростання тимчасової незалежності майбутнього від минулого; закон залежності ефективності альтернативи від умов її верифікації. Охарактеризовано теоретичні підходи, у контексті яких трактується категорія “альтернативність”. Зокрема, системно-аналітичний; імітаційних моделей; процесуальний; ситуаційний; транзактний аналіз; психологічний; футурологічний; соціологічний; формально-структурний; полілогічний; синергетичний підходи. Обґрунтовано, що найбільш доцільним у дослідженні є інтеграція та комплексне використання системного, ситуаційного та синергетичного підходів, які передбачають визначення для кожного з варіантів власних цілей та оцінок можливих наслідків, а також визначення для обраного варіанта сукупності особливих завдань. У контексті означеної інтеграції підходів відбувається нове розуміння проблем детермінації та індетермінації, нелінійності, уявлення про еволюцію як чергування процесів хаосу і порядку, варіативності тощо, відкриваються нові перспективні можливості для систематичного пошуку, виявлення та ефективного впровадження загальних механізмів принципу альтернативності у модернізації політичної системи. Обґрунтовується спосіб організації дослідження, здійснюється вибір та класифікація методичного інструментарію для вивчення проблеми політичної альтернативності. Структуровано дві групи методів: загальнофілософські (індукція і дедукція, аналіз і синтез, діагноз і прогноз, визначення і класифікація, порівняння і аналогія та ін.) та спеціальні методи (ситуаційне моделювання, імітаційне моделювання, ієрархічний аналіз, синектичний аналіз, метод “мозкової атаки”, метод Сааті, метод Дельфі, екстраполяції, принцип Курно, принцип Парето, побудова сценаріїв та ін.).

У другому розділі **“АЛЬТЕРНАТИВНІСТЬ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ПОЛІТИЧНИХ СИСТЕМ”** характеризується сутність методологічних презумпцій, які формують принцип альтернативності; конкретизуються джерела

альтернативних варіантів політики; узагальнюються якісні критерії принципу альтернативності; аналізуються його визначальні функції та значення для вироблення оптимальних рішень у державній політиці. Аналізується місце і роль принципу альтернативності в історичній спадщині і політичній науці; обґрунтовуються основні політико-філософські ознаки концепту. Доводиться, що змістове альтернативне поле політики є сукупністю її цілей та засобів, завдань, інтересів та проблем, що вимагають адекватного аналізу та вирішення на світовому, регіональному та національному рівнях. У даному контексті, політична альтернатива є набором варіантів наукового перетворення суспільства як соціокультурної системи. До провідних методологічних передумов принципу альтернативності належать: невизначеність майбутнього, що відповідає новій науковій картині світу, яка пов'язана з критикою класичного детермінізму та відкриттям стохастичних процесів; біфуркація – подвоєння протікання тих або інших процесів, що досягли визначеної критичної величини, після якої однозначна залежність між минулим та майбутнім станом системи втрачається; дискретність простору-часу, що означає, що у точках біфуркації створюються передумови якісно нових станів, які прогнозують якісно нове майбутнє. Основним завданням практичної реалізації принципу альтернативності є відокремлення здійснених варіантів розвитку від варіантів, які за умов, що склалися і передбачалися, не можуть бути реалізовані. Такий підхід припускає розрізнення окремих альтернатив за вірогідністю їх практичної реалізації. Автор зазначає те, що кожній альтернативі розвитку політичної системи відповідає особлива сукупність проблем, які потрібно враховувати у процесі прогнозування. Серед них: системні чинники, політичні “актори”, ресурси сил політичної сцени, варіанти стратегії і тактики. У розділі охарактеризовано визначальні функції принципу альтернативності, які полягають у: пошуку та обґрунтуванні варіантів розвитку, які не можуть бути реалізованими; відмежованості здійснених варіантів від уточнених; аналізі зв'язку між модернізацією конкретної політичної системи і міжнародним політичним розвитком. Акцентується, що для вітчизняної політичної системи остання функція є особливо значимою, оскільки українська внутрішня і зовнішня політика чуттєва до зміни загальносвітових трендів. Така ситуація обумовлена подвійними чинниками: дією механізмів модернізації і геополітичним становищем України. Систематизовано форми існування, прояву та способи використання принципу альтернативності у політичному житті, виявлено потенційні переваги проведення дослідження політичного процесу через застосування означеного принципу. Визначено варіативні параметри класифікації форм прояву принципу альтернативності: за морфологічною досконалістю; за траєкторією векторів розвитку у точці біфуркації; залежно від соціальних силових полів тригера; за соціокультурним підходом; за технологією побудови та типом прогнозної задачі. Доведено, що результативність, ефективність та якість прояву принципу

альтернативності у процесі політичної модернізації досягається за умови дотримання певної послідовності дій, як теоретичного характеру, так і практичної реалізації. До визначальних теоретичних складових принципу альтернативності належать: абсолютний пріоритет кінцевої (глобальної) мети; інтегральний підхід до розгляду системи як цілого і як сукупності частин (елементів); розгляд будь-якої частини спільно з її зв'язками; виділення модулів у системі і розгляд останньої як сукупності варіативних модулів; введення ієрархії елементів та / або їх ранжування; можлива змінюваність системи, здатність до розвитку, розширення, накопичення інформації; поєднання у застосовуваних рішеннях та управлінні централізації та децентралізації; урахування можливості невизначеностей і випадковостей у системі. Центральною процедурою прояву принципу альтернативності є побудова евристичної моделі, яка відображає всі чинники і зв'язки реальної політичної ситуації, що можуть проявитися у процесі здійснення рішення. Отримана модель досліджується з метою висвітлення наближеності результату тієї чи іншої з альтернативних дій до бажаного, порівняльних витрат ресурсів щодо кожного з варіантів, ступеня чутливості системи до різних зовнішніх впливів. Складові принципу альтернативності мають високий ступінь загальності, тобто відображають відношення, що значною мірою абстраговані від конкретного змісту прикладних проблем. Для будь-якої конкретної системи дані категорії мають бути локалізовані та інтерпретовані відповідно до умов їх застосування. Висвітлено одну із визначальних складових принципу політичної альтернативності – форму його існування в аксіологічному та онтологічному контекстах. Доводиться, що такою формою існування є внутрішня організація впорядкованої взаємодії учасників політичного процесу у певних просторово-часових вимірах, що функціонує на основі інформаційних процесів, тобто формує взаємодію регулюючої та регульованої підсистем. Політична альтернатива формує моделі, ідеальні зразки, на основі яких коректується і закладається політичний курс, визначаються ресурси політичного, економічного, соціального розвитку держави. У дисертації наводиться алгоритм розробки політичного курсу модернізації з урахуванням принципу альтернативності: пропедевтичний етап – уявлення об'єкту як системи, характеристика прогнозного фону; перший етап – розробка принципів оптимізації подальшого опису об'єкту; проведення уявного зіставлення досліджуваного явища зі схожими явищами, з метою виявлення аналогій; другий етап – визначення обмежень, які впливають на прийняття рішення, їх аналітична оцінка та прогнозування можливих наслідків; третій етап – виявлення та структурування реалістичних альтернатив розв'язання проблеми; четвертий етап – оцінка альтернатив з визначенням їхніх переваг, недоліків і можливих наслідків (з використанням якісних і кількісних критеріїв прийняття рішень); п'ятий етап – вибір альтернатив на основі їх виваженості та оцінки на засадах вичерпної раціональності (вичерпна раціональність – це стиль визначення

політики, що базується на науковій оцінці альтернативних дій і забезпечує максимальну соціальну користь; заключний етап – передбачає процедуру проведення всебічного аналізу проблеми від точки біфуркації); Таким чином, реалізація принципу альтернативності – є чітким послідовним алгоритмом, зміст якого вміщує докладні інструкції з описом необхідних ресурсів, гарантією їх надходжень та контролем, тобто шлях від початку до кінця – від концепції до реальності. У розділі подано орієнтовні програми та типові алгоритми дослідження політичного процесу через врахування принципу альтернативності. Означені алгоритми розподілено на індуктивний, дедуктивний та змішаний типи. Вказується, що розробка програми є необхідним елементом дослідження, який, випереджаючи усі інші дослідницькі процедури, складає їх методологічну, методичну та організаційну основу. Програма дослідження вміщує чітку постановку завдання альтернативного прогнозу, найважливішими параметрами якого є: загальна мета дослідження, яка орієнтується на кінцевий результат; об'єкт дослідження, його характер і масштаб; необхідний період попередження обраної альтернативи; необхідний період її підстави (час, прийнятий у процесі розробки альтернативного сценарію як вихідний); задані терміни підготовки альтернативної моделі тощо. Процедурна частина програми альтернативного прогностичного дослідження фіксує: оцінку наявних організаційних, інформаційних, людських, фінансових ресурсів; вибір форми підсумкового документа; характеристику методик прогнозування; нарис основних процедур збору та аналізу вихідних даних; вибір групового або індивідуального способу роботи експертів. Програма завершується складанням робочого плану дослідження, який уточнює типовий алгоритм написання альтернатив, упорядковує етапи роботи і співвідносить їх з визначеними тимчасовими параметрами тощо.

У третьому розділі **“ПРИНЦИП АЛЬТЕРНАТИВНОСТІ ЯК ЧИННИК МОДЕРНІЗАЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ”** проаналізовано сучасні тенденції політичної системи України; структуровано особливості реалізації принципу альтернативності у трансформації політичної системи України; визначається місце України у загальносвітових зрушеннях модернізаційного характеру та шляхи використання сукупного досвіду якісного перетворення суспільства; демонструються можливості принципу альтернативності у виробленні програм політичної та соціокультурної модернізації політичної системи України, спрямованих на ціннісне забезпечення реформ, на ефективність політичної діяльності, розвиток особистості, позитивної інноваційної діяльності тощо. Акцентовано, що специфіка соціально-політичного розвитку України визначається кризою боротьби альтернатив та полягає, у домінуванні як основного суб'єкта модернізації владно-бюрократичної еліти; у впливі на суспільно-політичну систему національних традицій, ментальності та конкретних потреб українського суспільства, морально-культурних цінностей, ідеологічних

схем тощо. Конкретний вплив на генезис політичної системи України здійснюється синдромом модернізації як суперечності між процесом диференціації, вимогами рівності та здатністю політичної системи до інтеграції. У контексті означеної проблеми важливими для українського суспільства є пошук ефективних способів переходу від традиційного суспільства до раціонального, пом'якшення вірогідного зіткнення старих, традиційних для національної політичної культури цінностей і норм політичного життя з новими модернізованими інститутами та цінностями. Зазначено, що у даному контексті слід уважно ставитись до альтернатив політичного розвитку і створення системи соціального управління, зорієнтованих на витворення стилю соціально-політичного життя, відповідного запитам і внутрішнім потребам українського стохастичного суспільства. Акцентується, що у процесі модернізації політичної системи України доцільним є співіснування декількох типів політичних альтернатив. Песимістична модель характеризується загостренням політичного протиборства, руйнуванням єдиного економічного і соціального простору, скороченням і якісним погіршенням наукового, культурного потенціалу і т.д., що стає джерелом потрясінь і нестійкого розвитку для України. Трансформаційний варіант орієнтується на стандарти та ідеали споживчого суспільства, з можливою дезинтеграцією країни і несвоєчасним відтворенням соціально-економічних, політичних та інших технологій провідних країн Заходу; тим самим Україна приречена на інтеграцію у цивілізаційний процес в другому і третьому ешелоні. Третя, оптимістична модель пов'язана з реалізацією політики стабільного і стійкого розвитку, провідної ролі держави і центристських політичних сил, на основі багатокладної соціально орієнтованої ринкової економіки. Наголошується що траєкторія розвитку українського суспільства перебуває у межах вказаних сценаріїв і має пряму залежність від моделі політичної модернізації, обраної сучасними політологами і політиками. У дисертації визначено особливості прояву принципу альтернативності у модернізації політичної системи України. Зокрема, співіснування різних альтернативних ідеалів та стереотипів мислення; проблемність визначення інтегративної альтернативної ідеологічної системи; необхідність реалізації комплексного підходу до проблеми вибору та структурування альтернативних демократичних інститутів і відносин в Україні; наявність альтернативних конституційно-правових проектів; геополітичних регіональних альтернатив. На механізм функціонування принципу альтернативності у процесі модернізації політичної системи України також значно впливають соціально-економічні чинники історичного розвитку України. Зокрема, трансформаційні суспільні процеси в Україні (стратифікаційне розшарування населення, приватизаційні, енерго - продовольчі та демографічні проблеми, безробіття та протистояння); територіально-демографічна ситуація; соціально-економічні та політичні взаємовідносини з Росією та Європою; питання мови,

культури, економічної та військової безпеки. Актуалізується положення, що консолідуючою, нормативною моделлю суспільного устрою України повинна стати інтегративна ідеологія, яка розробляється з урахуванням альтернатив політичного розвитку країни. Виходячи з геополітичного розташування України – „Схід-Захід”, доцільним є розумне запозичення та інтегрування західних демократичних цінностей та національно-історичних особливостей України. Синтез політичних альтернатив передбачає збереження минулого і необхідність формування конструктивного майбутнього. Майбутнє України пов'язане із подальшим поглибленням стабілізаційних процесів, забезпеченням сталої позитивної динаміки основних економічних показників, прискореного вирішення соціальних і духовних проблем, поступового зниження рівня конфліктного потенціалу у суспільстві.

У **ВИСНОВКАХ** узагальнюються результати дослідження та наголошується, що на основі вивчення політологічної, соціологічної, філософської, соціально-філософської, економічної літератури сформовано цілісне уявлення про загальнотеоретичні засади принципу альтернативності у модернізації політичних систем.

Автором доведено, що дослідження проблеми принципу альтернативності у модернізації політичних систем є недостатнім у сучасній політичній науці. Поняття „альтернативність” визначається самим функціональним станом суспільства, яке сукупністю власних параметральних характеристик обумовлює виникнення і визрівання варіативних шляхів суспільно-політичного розвитку. Авторський концептуальний підхід до розробки теми ґрунтується на творчому використанні положень теорії синергетики – наукового трактування явищ дійсності в їхньому комплексному соціоприродному вимірі. Це уможливило спробу цілісно дослідити як дисфункціональну, так і функціональну ролі принципу альтернативності як чинника процесу модернізації суспільно-політичних систем перехідного типу.

Принцип альтернативності разом з іншими методологічними принципами (системності, прогнозування, безперервності, верифікації) складає основу політичного прогнозування і пов'язаний з можливістю розвитку політичного життя і його окремих ланок за різними траєкторіями, за умов різних взаємозв'язків і структурних відносин. Основне завдання практичної реалізації принципу альтернативності полягає у відокремленні здійснених варіантів розвитку від варіантів, які за умов, що склалися і передбачалися, не можуть бути реалізовані. Це припускає розрізнення окремих альтернатив за вірогідністю їх практичної реалізації. У методологічній системі „принцип – закономірність – закон”, політична альтернативність детермінує функціонування наступних політологічних законів: закон залежності альтернативного прогнозу від його інформаційної бази; закон залежності вірогідності прогнозу від кількості прогнозних альтернатив;

закон наростання тимчасової незалежності майбутнього від минулого; закон залежності ефективності альтернативи від умов її верифікації. На рівні базової архітектури поняття “альтернативність” трактується з декількох компліментарних теоретичних підходів. Визначальними є: системний; процесуальний; формальний імітаційних моделей; ситуаційний; транзактного аналізу; психологічний; футурологічний; синергетичний; соціологічний.

Принцип альтернативності реалізується через конкретні дослідницькі методи (загальнонаукові та спеціальні). Вибір того або іншого методу прогнозування політичних процесів, подій залежить від цільового угруповання прогнозів, від його термінів і часу на розробку. Водночас, принцип політичної альтернативності характеризується значною процедурною гнучкістю. Це проявляється у здатності до ефективної взаємодії з іншими принципами і методами прогнозування і планування – як формалізованими, так і інтуїтивними, у поліфункціональності способів його використання в політичній прогностиці, у пристосованості методичного апарату до різних умов і задач. Означена категорія здатна бути носієм синтетичної функції, організуючим та інтегруючим базисом для комплексних прогнозно-політичних досліджень. Необхідність застосування принципу альтернативності до вивчення і передбачення розвитку політичних процесів викликана особливостями політичної сфери життя суспільства як специфічного об'єкту пізнання, з його складністю, багатомірністю, суперечливістю і полідетерміністичністю. Дослідження політичних процесів з урахуванням принципу альтернативності виступає як проектно-прогнозна або прогнозно-планова методика.

Аналіз та систематизація політологічних джерел свідчать про те, що до провідних методологічних презумпцій, що формують сутність принципу альтернативності належать: невизначеність майбутнього; біфуркація; дискретність простору-часу. До якісних критеріїв принципу політичної альтернативності належать такі: дієвість, адекватність, ефективність, політична здійсненність, прийнятність, комунікабельність, доречність, відповідність прагненням суспільства, придатність для адміністрування, справедливість.

Визначальні функції принципу альтернативності полягають у: відмежованості здійснених варіантів політики від уточнених; пошуку та аналітичному обґрунтуванні тих варіантів політичного розвитку, які не можуть бути реалізованими; аналізі зв'язку між модернізацією конкретної політичної системи і міжнародним політичним розвитком. До інших глобальних функцій принципу альтернативності належать: оцінка можливих майбутніх змін, пов'язаних з проблемами світової зовнішньої політики; озброєння людства та політичних еліт новими знаннями, необхідними для побудови управлінських сценаріїв, політичної експертизи та розробки сприятливих альтернатив.

Комплексне дослідження проблеми засвідчує, що форми прояву принципу альтернативності класифікуються за декількома параметрами. За морфологічною досконалістю – сутнісна, функціональна, онтологічна, логічна, субстанціональна, ноуменологічна, суб'єктивована, об'єктивована, фізична. За траєкторією векторів розвитку у точці біфуркації: проста (пряма, висхідна, низхідна, діагональна); складна (крива, циклічна, спіралеподібна). Залежно від соціальних силових полів тригера: моноцентрична – поліцентрична; пошукова – нормативна. За соціокультурним підходом: форма програми, що задається культурною традицією (стереотипами та архетипами культури); форма моральної та естетичної реакції на крайнощі існуючої ситуації. За технологією побудови та типом прогнозу задачі – „есе”; „аналітична форма”; „формалізована альтернатива”. Формою існування принципу альтернативності як аксіологічної та онтологічної категорії є внутрішня організація впорядкованої взаємодії учасників політичного процесу у певних просторово-часових вимірах.

Вказано, що принцип альтернативності є гарантом побудови евристичної моделі, яка відображає всі чинники і зв'язки реальної політичної ситуації, які можуть проявитися у процесі здійснення конкретного рішення. Отримана модель досліджується з метою висвітлення близькості результату тієї чи іншої з альтернативних дій до бажаного, порівняльних затрат ресурсів щодо кожного з варіантів, ступеня чутливості системи до різних зовнішніх впливів. Складові принципу альтернативності мають високий ступінь загальності, тобто відображають відношення, що значною мірою абстраговані від конкретного змісту прикладних проблем. Для будь-якої окремої системи дані категорії мають бути належно локалізовані та інтерпретовані.

Характеризуючи особливості науково-політологічної спадщини вітчизняних та зарубіжних авторів, доведено, що алгоритм раціонального розв'язання проблеми з урахуванням принципу альтернативності складається з декількох послідовних етапів. На першому етапі слід діагностувати проблему, що склалася та виявити причини її виникнення. На другому етапі визначаються обмеження, що впливають на прийняття рішення, здійснюється їх аналітична оцінка та прогнозуються можливі наслідки. На третьому етапі виявляються реалістичні альтернативи розв'язання проблеми. На четвертому етапі проводиться аналітична критеріальна оцінка альтернатив. На п'ятому етапі здійснюється вибір альтернатив на основі їх виваженості та оцінки з урахуванням вичерпної раціональності. Вичерпна раціональність передбачає та детермінує процедуру проведення всебічного аналізу проблеми від точки біфуркації. Здійснений науковий аналіз засвідчує, що орієнтуючись на принцип альтернативності можна прискорити реалізацію мети і завдань політичної модернізації. Проте, слід пам'ятати, що у палітрі політичних альтернатив константою виступає національна специфіка держави: історико-культурна та цивілізаційна своєрідність, економічна структура, національний

менталітет і політична культура населення з його регіональними рисами ідентичності. До особливостей прояву принципу альтернативності у модернізації політичної системи України відносимо: співіснування варіативних ідеалів та стереотипів мислення, що зумовлено соціокультурним та історичним розвитком держави; аксіологічний дискурс (проблемність визначення інтегративної альтернативної ідеологічної системи, що об'єднає суспільство, поза врахуванням домінуючих у масовій свідомості цінностей); необхідність реалізації комплексного систематичного підходу до проблеми вибору та структурування альтернативних демократичних інститутів і відносин в Україні; геополітичний аспект (альтернативи політичної модернізації в умовах геополітичних зон України – Західний та Південно-Східний регіон, Закарпаття та АР Крим); особливості перехідної політичної системи України. Серед визначальних тенденцій оптимізації української політичної системи з врахуванням механізму дії альтернативності автор відзначає: наявність варіативних ідеологій і необхідність вироблення ідеології, яка враховує альтернативність розвитку за різними схемами; необхідність формування аполітичної системи державотворення; вирішення проблеми співвідношення національної ідеї та політичних ідеологій, що акцентують увагу конкретних зрізах суспільного буття. Теоретичне та практичне значення одержаних результатів доводить, що положення і висновки дисертації надають можливість для формування системного погляду на політичну реформу модернізації як тривалий етап становлення і розвитку якісно нового типу політичної системи, що перетворює посттоталітарну політичну модель на демократичну. Застосування принципу альтернативності відкриває новий напрямок концептуального аналізу політичного процесу як такого, ознаками змін якого є конституювання нових інституційних відносин в українському суспільстві та державі через залучення принципу альтернативності. Комплекс технік та алгоритмів, поєднаних принципом альтернативності, значною мірою відповідає задачам ефективного передбачення розвитку політики як особливого об'єкту прогнозування. Так, багатомірність і поліваріативність політичного світу, інтеграція об'єктивно-раціональних і суб'єктивно-психологічних чинників припускають необхідність залучення до процедури створення альтернативних прогнозів значних обсягів даних профільного та фонового планів; ретроспективної інформації історичного характеру; даних політико-психологічного аналізу суб'єктів політичного процесу, а також інформації юридичного, культурологічного та іншого характеру. Саме принцип альтернативності в інтеграції із сценарним методом значною мірою мають здатність до систематизації, обробці та аналізу різнопланової, різноякісної інформації. Ця властивість реалізується завдяки динамічній структурованості експертних процедур, гнучкості технологій роботи з даними тощо. Інша важлива особливість принципу альтернативності - технологічна орієнтованість на міждисциплінарний підхід.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ ВІДОБРАЖЕНО У НАСТУПНИХ ПУБЛІКАЦІЯХ

1. Іванілов О.В. Категоріально-політологічна основа дискурсу альтернативності / О.В. Іванілов // Гілея (науковий вісник): Збірник наукових праць.– Вип. 6. – К., 2006. – С. 307-317.
2. Іванілов О.В. Реалізація принципу альтернативності у розбудові української державності / О.В. Іванілов // Політичний менеджмент. – 2006. - № 5(20). – С. 74-82.
3. Іванілов О.В. Принцип альтернативності як складова політичного прогнозування / О.В. Іванілов // Нова парадигма: Журнал наукових праць / гол. ред. В. П. Бех. – Вип. 65. – Ч. 2. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2007.– С. 184-190.
4. Іванілов О.В. Політичні альтернативи в Україні: спроба історико-ретроспективного аналізу / О.В. Іванілов // Гілея (науковий вісник): Збірник наукових праць. – В. 15. – К., 2008. – С.170-177.
5. Іванілов О.В. Способи застосування принципу альтернативності в політичному аналізі / О.В. Іванілов // ВІСНІК: Трансформація політичної системи: соціальні перетворення та законодавчий процес. – 2007. – № 16 (205). – С.8-11.
6. Іванілов О.В. Теоретико-концептуальні засади запровадження принципу альтернативності у процесі трансформації та модернізації політичних систем перехідних суспільств / О.В. Іванілов // Наукові праці: Науково-методичний журнал. Т. 24. Вип. 41. – Політичні науки. – Миколаїв: МДГУ ім. П. Могили, 2006. – С.41-46.
7. Іванілов О.В. Альтернативне поле політичної модернізації суспільства: теоретико-методологічний аспект / О.В. Іванілов // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. – Серія: Релігієзнавство. Культурологія. Філософія.-№ 7: Зб. наук. пр. – Вип. 9 (22). – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2006. – С.216-222.
8. Іванілов О.В. Розбудова геополітичної моделі українського суспільства / О.В. Іванілов // Пам'ять століть. – 2007. - № 4-5 (67-68). – С.88-95.
9. Іванілов О.В. Розв'язання політичних та соціокультурних проблем в Україні у контексті застосування принципу альтернативності / О.В. Іванілов // Пам'ять століть. – 2007. - № 6 (69). – С.133-142.
10. Функціональне призначення і засоби впливу на динаміку політичного процесу прикладної політології: матеріали Всеукраїнської науково-теоретичної конференції [„Методологія соціального пізнання: здобутки й проблеми”],

- (Київ-Запоріжжя, 25 травня 2005 р.).– Київ – Запоріжжя: Просвіта, 2005.– 332 с.
11. Політичні режими перехідних суспільств: типологічна характеристика: матеріали міжнародної науково-теоретичної конференції [„Трансформація політичних систем на постсоціалістичному просторі”], (Київ, 8-9 лютого 2006 р.). – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2006. – 364 с.
 12. Принцип політичної альтернативи: історико-методологічний аспект: збірник матеріалів міжнародної студентської науково-практичної конференції [„Майбутнє Європейського Союзу та перспективи європейської інтеграції”], (Київ, 12 травня 2006 р.). – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2006. – 90 с.
 13. Принцип альтернативності як політологічна категорія (логіко-структурна характеристика): матеріали науково-практичної конференції [„Виклики українській ідентичності: політико-економічні та соціокультурні проблеми”], (Київ, 20 квітня 2007 р.). - К.: Національна академія управління, 2008. – 288 с.

АНОТАЦІЇ

Іванілов О. В. Принцип альтернативності та його вплив на розвиток теорії і практики модернізації політичних систем. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.01 – теорія та історія політичних наук. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Київ, 2009.

Дисертація присвячена системному дослідженню теоретичних основ та ролі принципу альтернативності в модернізації політичних систем. Визначено його роль у сучасному політичному управлінні та прогнозуванні. На основі вивчення широкого комплексу наукових джерел та літератури охарактеризовано елементи прояву принципу альтернативності у теорії та практиці модернізації політичних систем. Подається дефініція, сутність, зміст, підходи, методичний інструментарій, функції. Конкретизовано специфіку форм існування принципу альтернативності в процесі трансформації політичної сфери сучасного суспільства. Визначено механізм дії означеного принципу, представлено та проаналізовано варіативні алгоритми його прояву. Важлива увага приділяється висвітленню особливостей політичної модернізації в Україні в контексті демократичного транзиту, пошуку альтернативного розвитку тощо. Запропоновано ряд рекомендацій щодо оптимізації української політичної системи з врахуванням механізму дії принципу альтернативності.

Ключові слова: політична система, принцип, альтернативність, процес біфуркації, модернізація політичної системи, нелінійний розвиток суспільства.

Иванилов А. В. Принцип альтернативности и его влияние на развитие теории и практики модернизации политических систем. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук по специальности 23.00.01 – теория и история политических наук. – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова, Киев, 2009.

В диссертации исследована и обобщена проблема функционирования принципа альтернативности в модернизации политических систем. С этой целью автором осуществлен анализ понятийного аппарата исследования, выявлены и охарактеризованы основные подходы к изучению принципа альтернативности. При этом, как приоритетная обоснована синергетическая теория. Рассмотрены теоретические основы исследования принципа альтернативности. В качестве императивов выбраны: сущность, функции, формы проявления и существования принципа альтернативности в развитии политических систем, критерии оценки альтернативных вариантов политики. Акцентируется, что к ведущим методологическим презумпциям принципа альтернативности принадлежат: неопределенность будущего, которое отвечает новой научной картине мира, связанной с критикой классического детерминизма и открытием стохастических процессов; а также бифуркационные процессы. Автором предложен вариант разработки политических альтернатив, включающий следующие этапы: представление объекта как системы, характеристика прогнозного фона; разработка принципов оптимизации последующего описания объекта; проведение мнимого сопоставления исследуемого явления с похожими явлениями, с целью выявления аналогий; определения ограничений, которые влияют на принятие решения, их аналитическая оценка и прогнозирование возможных последствий; выявление и структуризация реалистичных альтернатив решения проблемы; оценка альтернатив с определением их преимуществ, недостатков и возможных последствий (для сопоставления решений используют стандарты (качественные и количественные критерии принятия решений)); выбор альтернатив на основе их взвешенности и оценки на принципах исчерпывающей рациональности. Актуализировано положение, что политическая альтернатива – это набор конкретных четких, понятных, грамотных действий, выписанных с избеганием абстрактных обобщений. Ее сценарий должен вмещать подробные инструкции с характеристикой необходимых ресурсов, гарантией их поступлений и контролем, то есть путь - от концепции к реальности. В контексте рассмотрения предмета исследования разработаны программы и ориентировочные алгоритмы альтернативного рассмотрения политических процессов. В работе представлены организационно-институционные рекомендации оптимизации развития политической системы Украины с учетом механизма действия принципа альтернативности. Среди них, сосуществование разных альтернативных идеалов и стереотипов мышления, что предопределенно социокультурным и историческим

развитием государства; аксиологический дискурс; необходимость реализации комплексного интегративного подхода к проблеме выбора и структуризации альтернативных демократических институтов и отношений в Украине; геополитический аспект; особенности переходной политической системы Украины. В частности, незавершенность пирамидально-иерархической структуры, низкая политическая и правовая культура населения. Обоснованы определяющие тенденции оптимизации политической системы Украины с учетом механизма действия альтернативности: использование вариативных идеологий; решение проблемы соотношения национальной идеи и политических идеологий.

Ключевые слова: политическая система, принцип, альтернативность, процесс бифуркации, модернизация политической системы, нелинейное развитие общества.

Ivanilov O. V. Principle of Alternativeness and His Influence on Development of Theory and Practices of Modernization of the Political Systems”. – Manuscript.

Dissertation on the receipt of scientific degree of candidate of Political sciences after speciality 23.00.01 – theory and history of Political sciences. – National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv, 2009.

Dissertation is devoted research of theoretic-conceptual bases and role of Principle of Alternativeness in modernization of the political system.

On the basis of study of wide complex of scientific sources and literature the methodological instrument of Principle of Alternativeness is described. It is chosen as making components: determination, essence, approaches, functions, forms and methodical tool. The special attention applies on lighting the features of political modernization of Ukraine in the context of democratic transformations. The row of recommendations is offered in regard to optimization of the political system of Ukraine in connection with the mechanism of action of Principle of Alternativeness.

Keywords: political system, principle, alternativeness, process of biphurcation, modernization of the political system, nonlinear development of society.